

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК [053.2:004.738.5]:37.013.42
DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2023/9-1/1>

Ольга БАЙДАРОВА, канд. психол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-2332-1769
e-mail: baidarovao@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Валентина ШКУРО, канд. психол. наук, асист.
ORCID ID: 0000-0001-5893-1260
e-mail: valentynashkuro@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ З БЕЗПЕКИ В ІНТЕРНЕТІ ЯК ЧИННИК ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Вступ. Зважаючи на обмеженість даних щодо знань, умінь і ставлень дітей до інтернету, його загроз у контексті сексуального насильства та власної поведінки задля убезпечення себе, досліджено особливості активності дітей шкільного віку в цифровому середовищі, а також визначено, чи мають вони сформовані компетенції щодо безпеки в інтернеті та поведінки в ситуаціях ризику.

Методи. Основним методом дослідження було анкетне опитування.

Результати. Висвітлено результати другого етапу дослідження ефективності освітньої кампанії #stop_sexтинг з безпеки дітей у цифровому середовищі: особливості активності учнів 5–8 класів у цифровому середовищі; рівень знань із цифрової безпеки; установки щодо безпеки в інтернеті та поведінки в ситуаціях ризику.

Висновки. Дані дослідження вказують на суперечності в уявленнях дітей щодо інтернету і безпеки в ньому, а також щодо власної компетентності в цій сфері.

Ключові слова: діти, захист дітей, інтернет, компетентність, профілактика, сексуальне насильство над дітьми в інтернеті, цифрова безпека.

Вступ

Постановка проблеми. Цифрове середовище сьогодні є невід'ємною складовою середовища соціалізації сучасної дитини. Зростання часу використання дітьми інтернету підтверджується дослідженнями (Балакірева та ін., 2019; Proinsight Lab, 2020), а пандемія COVID-19 стала додатковим поштовхом для залучення дітей у світову мережу та збільшила в рази потенційні ризики для них (Куковинець, 2021; Байдарова, & Дробот, 2022).

Цифрові ризики, проблемне користування інтернетом дітьми та їхня безпека онлайн визнано актуальними проблемами в більшості європейських країн та США (Anderson, Steen, & Stavropoulos, 2017; UNESDOC, 2019; UNICEF, 2023). Міністерство освіти і науки України наголошує на важливості проведення профілактичних заходів закладами освіти серед дітей та інформування батьків щодо безпеки дітей у цифровому просторі (Щодо необхідності проведення..., 2021).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження поведінки дітей у цифровому середовищі в Україні поки нечисленні, однак, інтерес науковців до цієї теми стійко зростає (Proinsight Lab, 2020; Полек, Саніна, & Соболев, 2022). За останнє десятиріччя спостерігаємо зсув акцентів у дослідженнях із вивчення інтернету як фактора соціалізації загалом, його впливу на особистість і психологічних наслідків інформатизації, інтернет-залежності, кіберагресії, впливу порнографії на особистість, кіберзлочинності (Черних, 2014); віктимологічного аспекту проблеми в цілому (Юрченко, 2013) до пошуків шляхів попередження негативних явищ, пов'язаних з активністю в інтернеті; концептуалізації поняття "безпечна поведінка / робота в інтернеті" та розробки методів її формування (Відділення психології, вікової..., 2021; Петренко, 2020).

Отже, можемо говорити, що умовою безпечної поведінки в інтернеті є відповідна компетентність. Поняття "компетентність" трактується як здатність виконувати

будь-яку діяльність на основі сформованої компетенції (або сукупності компетенцій), здатність і готовність особистості діяти, спираючись на знання, вміння та переконання або ставлення, установки.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що попри значну кількість публікацій, присвячених проблемі безпеки дітей в інтернеті, очевидним є брак науково-обґрунтованих даних щодо знань і навичок, уявлень і ставлень дітей до інтернету, ситуацій ризику та типових практик, до яких вдаються діти задля убезпечення себе від цифрових загроз. О. О. Черних, розвиваючи компетентнісний підхід у формуванні безпечної поведінки підлітків в інтернеті, трактує компетенцію як втілену в практичну діяльність сукупність знань, умінь та ставлень. Вона виокремлює чотири базових компетенції безпечної поведінки в інтернеті: 1) розуміння застосування поняття прав людини в інтернеті; 2) електронна участь; 3) збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями; 4) звернення про допомогу та захист (Черних, 2016). Однак емпіричних досліджень, які б дозволяли робити висновки щодо рівня сформованості таких компетенцій у дітей виявлено не було.

Зважаючи на обмеженість даних щодо знань, умінь та ставлень дітей до інтернету, його загроз у контексті сексуального насильства та власної поведінки задля убезпечення себе, автори поставили собі за мету з'ясувати особливості активності дітей шкільного віку в цифровому середовищі та визначити, чи мають вони сформовані компетенції щодо безпеки в інтернеті та поведінки в ситуаціях ризику.

Методи

Основним методом дослідження було обрано анкетне опитування.

Результати

Для досягнення мети дослідження та виконання визначених завдань у період з листопада 2021 р. по

лютий 2022 р. було організовано анкетне опитування дітей щодо безпечної поведінки в цифровому середовищі.

Мета анкетування:

- 1) визначити особливості активності дітей у цифровому середовищі;
- 2) з'ясувати базовий рівень знань дітей з цифрової безпеки;
- 3) визначити обізнаність учнів про ризики спілкування в інтернеті;
- 4) визначити установки дітей щодо безпеки в інтернеті та поведінки в ситуаціях ризику.

Анкета містила запитання щодо згоди на участь в опитуванні і три блоки дослідницьких запитань: соціально-демографічні характеристики респондентів; користування інтернетом і його ризики; навички безпечного спілкування в інтернеті.

З огляду на епідеміологічну ситуацію в регіоні проведення дослідження, що склалася у зв'язку з поширенням захворювання на COVID-19, основною формою дослідження для забезпечення досяжності респондентів було обрано інтернет-опитування, а саме анкетування, – за допомогою Google-форми. Залучення учасників до дослідження відбувалося у співпраці з представниками Державної служби якості освіти в м. Києві та Київській області. Відбір шкіл здійснювався за допомогою двоступеневої кластерної вибірки, з дотриманням принципу залучення однакової кількості шкіл у сільській та міській місцевості. Загалом було залучено 25 закладів освіти: 10 (40 %) та 15 (60 %), відповідно. Участь в опитуванні була добровільною, а анкета передбачала підтвердження поінформованої згоди.

Процедурами дослідження було передбачено дотримання таких ключових етичних принципів: добровільність, конфіденційність, участь дитини, врахування вікових особливостей респондента під час проведення опитування, сприяння реалізації прав дитини, захисту дитини від насильства та захисту її персональних даних. Прагнучи не завдати шкоди запитаннями на чутливу тему, яка стосується приватного цифрового життя дітей і може бути ще малознайома дітям молодшої досліджуваної групи (5-6 класи), дослідники задавали запитання, які прямо стосувались ризиків секстингу та інших видів сексуального насильства в інтернеті, лише дітям старшої вікової групи досліджуваних (7-8 класи).

Опитуванням було охоплено 314 учнів 5–8 класів (114 учнів 5–6 класів та 200 учнів 7–8 класів), розподіл респондентів за статтю є рівномірним – дівчат незначно більше, ніж хлопців (52,2 % проти 47,8 %). Довірчий інтервал становить 5,53 %. Участь в опитуванні саме учнів 5–8 класів зумовлена результатами першого етапу дослідження та визначення цієї вікової групи, як найуразливішої до небезпечного впливу інтернету (Байдарова, & Шкуро, 2023). У статті представлено узагальнену аналітику результатів другого етапу дослідження та його ключових висновків. З метою більш детального ознайомлення з даними дослідження рекомендуємо звернутися до повної версії звіту (Байдарова, & Шкуро, 2022).

Результати дослідження демонструють, що проведення часу в інтернеті не залежить від типу населеного пункту, у якому проживає дитина, та її статі (статистично достовірних відмінностей не виявлено). Однак проявляються значні відмінності в середній тривалості перебування в мережі "Інтернет" залежно від класу, у якому навчається дитина. Учні 5 класів проводять 1–5 год в інтернеті; учні 6–8 класів проводять 3 год і більше. Середня тривалість часу, який діти проводять в інтернеті, становить від 3 до 5 год.

Інтернет респонденти використовують переважно для спілкування з друзями, знайомими в чатах або приватних повідомленнях; спілкування з друзями, знайомими в соціальних мережах; участі в навчальних заняттях (уроках), якщо вони проводяться дистанційно, та підготовки домашніх завдань. Незважаючи на те, що переважна більшість респондентів використовують інтернет для міжособистісного спілкування, більше третини вказують, що особисто не знають всіх своїх друзів у мережі; інтернет респондентами оцінюється, як відносно безпечний простір – переважна оцінка 6–8 балів з 10-ти. Описуючи доступ до сторінок у соціальних мережах, 40 % респондентів вказали, що їхня сторінка закрита для інших користувачів мережі "Інтернет", і її бачать тільки друзі та підписники; у свою чергу, 28 % респондентів зазначили, що їхні сторінки відкриті для всіх користувачів мережі "Інтернет". Однакова кількість опитаних вказали, що не мають сторінки в соціальних мережах (11 %) або ж їм важко відповісти (11 %). 10 % респондентів зазначили, що їхні сторінки в соціальних мережах мають часткові обмеження доступу.

Респондентам було запропоновано оцінити ймовірність виникнення певних ризикових ситуацій в інтернеті. Перелік імовірних ситуацій був різним для учнів 5–6 та 7–8 класів, однак три найімовірніші ситуації в обох вікових групах є спільними, а саме, можливість отримати: неприємні/образливі коментарі (48 % – учні 5-6 класів; 38 % – учні 7-8 класів); запит на особисту інформацію (44 % – учні 5-6 класів; 31 % – учні 7-8 класів); пропозицію дружби від незнайомих (43 % – учні 5-6 класів; 50 % – учні 7-8 класів). Високим є показник відповідей респондентів, які не допускають можливості, що щось з переліку ризикованих ситуацій може трапитися з ними – 32 % учнів 5-6 класів і 22 % – учнів 7-8 класів.

95 % респондентів вказали, що володіють знаннями щодо безпечної поведінки в інтернеті, 5 % респондентів, відповідно, зазначили, що не мають знань з цього питання. Значущих відмінностей за статтю та класом за цим параметром не виявлено. Розподіл відповідей респондентів на наступне питання: "Як би ти визначив/визначила свою поведінку в інтернеті?" дозволяє краще зрозуміти обґрунтування таких переконань. Більше половини опитаних учнів (53 %) оцінили власну поведінку в інтернеті, як безпечну, та вказали, що знають, як себе захистити. Тільки 13 % респондентів висловили бажання здобути знання щодо захисту в інтернеті; 1 % респондентів вказали, що не знають як безпечно поводитися. Значущих відмінностей в оцінюванні власної поведінки в інтернеті щодо безпечності між тими, хто стверджує, що має достатні знання щодо цього, і тими, хто визначає, що не знає, яка поведінка в інтернеті є безпечною, не виявлено. Це свідчить про те, що діти, незалежно від глибини своїх знань та вмінь захистити себе в цифровому середовищі, схильні високо оцінювати власну компетентність, що може призвести до ігнорування ймовірних ризиків та негативних наслідків.

Аби з'ясувати, які установки переважають у дітей стосовно тих, хто опинився в ситуації небезпеки в інтернеті, дітям було запропоновано відповісти на запитання: "Якби ти дізнався/дізналася, що з кимось в інтернеті трапилася неприємна ситуація (одна з тих, що згадувалася вище), щоб ти подумав/ла?". Запропоновані варіанти відповідей відображають різні ставлення до людини, яка зазнала онлайн-ризиків, а тому дозволяють краще зрозуміти поведінку дітей у реальному житті, коли вони самі або хтось із їхніх знайомих стикається з подібним. Сума відповідей може перевищувати 100 %, оскільки

респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей. Найчастіше респонденти обирали відповіді, що підтверджують визнання ними ймовірності кожного статі "жертвою" в інтернеті (73 %), закликають до безпечної та свідомої поведінки (69 %). Однак більше третини виборів (35 %) отримала теза, яка засвідчує, що респонденти готові засуджувати "жертву", а деякі діти навіть готові жартувати з людини, яка зазнала небезпеки в інтернеті (2 %).

Найпоширенішими прикладами небезпечної поведінки в інтернеті, які обрали респонденти, є (сума відповідей може перевищувати 100 %, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей):

спілкування з незнайомцями (75 %) і зустріч з людьми, із якими познайомилися онлайн (71 %). Таким чином, бачимо, що діти схильні вбачати небезпеку лише в тих подіях, що відбуваються в інтернеті, які пов'язані з налагодженням контактів з незнайомими людьми. Респондентам, які навчаються в 7-8 класах, було надано додаткові приклади небезпечної поведінки, що стосується розміщення інтимних фото в сторіс (74 % обрали цей варіант) та пересилання власних інтимних фото в приватній переписці (71 % обрали цей варіант). Детальний розподіл відповідей представлено на рис. 1.

Рис. 1. Оцінювання дітьми різних видів поведінки в Інтернеті як небезпечної

Учням 7-8 класів було запропоновано визначити, які з понять, що описують різновиди сексуального насильства в інтернеті, їм відомі. Респонденти мали можливість обрати знайомі їм поняття: "секстинг"; "онлайн-грумінг"; "сексторшен", або ж вказати, що жодне з названих понять не є їм невідоме. Результати опитування свідчать, що 66 % учнів 7-8 класів не знають жодного із запропонованих термінів. Тільки 26 % респондентів 7-8 класів вказали, що знають термін "секстинг"; 21 % – "онлайн-грумінг"; 12 % – "сексторшен".

Про правила безпечної поведінки в інтернеті респонденти найчастіше дізнаються з таких джерел: батьки або члени родини (67 %), а також від учителів, які проводили з ними тематичні шкільні уроки (57 %); 1 % респондентів вказав, що не володіє знаннями щодо безпечної поведінки. Рідше були обрані такі варіанти джерел інформації про безпеку в інтернеті, як: телебачення або інтернет (42 %); самостійний пошук інформації (36 %) та друзі/знайомі (30 %).

У випадку небезпеки респонденти готові звернутися за допомогою до: батьків, або осіб, що їх замінюють (86 %); майже половина респондентів обізнана про можливість звернутися до правоохоронних органів. Можливість звернення по допомогу до працівників закладів освіти була обрана незначною кількістю респондентів (шкільний психолог/соціальний педагог – 39 %; вчитель – 29 %); 13 % респондентів прагнуть вирішувати ситуацію самостійно.

Респондентам було запропоновано вибрати з переліку поведінки дії, до яких вони вдавалися, щоб уберегти себе від неприємних ситуацій в інтернеті. Сума відповідей може перевищувати 100 %, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей (рис. 2).

Переважає більшість респондентів (72 %) вказали, що з метою захисту від неприємних ситуацій в інтернеті блокували людину; 58 % респондентів закрили власну сторінку від інших людей; скаржилися на іншого користувача в службу підтримки – 34 %; на образливий коментар – 25 %; 19 % респондентів зверталися за допомогою до служби підтримки мережі. Однак 10 % опитаних зазначили, що не вживали жодних дій, оскільки не вважали це за потрібне, а 4 % респондентів вказали, що не робили нічого через незнання.

Для визначення установок дітей щодо поведінки в ситуаціях ризику в інтернеті їм було запропоновано обрати найбільш вірогідний для них варіант дій у кількох ситуаціях:

а) пропозиція від знайомого поділитися секретом в інтернеті;

б) пропозиція обмінятися своїми фото, відео оголеного тіла від людини, з якою познайомилась/-вся в інтернеті;

в) публікація фотографії майже оголеного тіла в тимчасової сторіс (для учнів 7-8 класу).

Рис. 2. Дії дітей для захисту в інтернеті

Далі представимо розподіл відповідей щодо поведінки в заданих ситуаціях.

(а) Респондентам було запропоновано уявити ситуацію: "Уяви, що твій друг/подруга просить тебе поділитися секретом, який ти не готовий/-а розказати іншим. Ти запропонував/-ла поговорити про це під час особистої зустрічі. Але зустрінетесь ви ще не скоро, то ж друг/подруга просить написати свій секрет онлайн. Що ти робитимеш?" 65 % респондентів вказали, що не писатимуть секрет онлайн, почекають зустрічі наживо; 11 % респондентів – не будуть ділитись секретом; 9 % респондентів готові поділитися секретом по телефону, або за допомогою відеозв'язку (9 %); 6 % респондентів виразили готовність написати секрет.

(б) Наступною ситуацією для аналізу була: "Уяви, що тобі запропонувала дружбу людина, з якою ти раніше випадково познайомився/-лась в інтернеті, і ви обмінялись кількома повідомленнями. Ця людина тобі сподобалась, тож ви спілкуєтесь в особистому чаті. Тепер вона написала тобі повідомлення з пропозицією обміняти своїми фото, відео оголеного тіла. Якби з тобою сталась така ситуація, що б ти зробив/-ла? Обери варіант дій, який ти б найімовірніше обрав/ла?". Більше половини респондентів висловили готовність обмежити взаємодію зі співрозмовником, що пропонує обмінятися фото із зображенням оголеного тіла (37 % – заблокували б людину; 21 % – припинили б спілкуватися з людиною). Можливість звернутися за допомогою в такій ситуації розглянуло менше чверті респондентів – розповіли б дорослим 17 % дітей, у поліцію звернулися б 5 %; 12 % респондентів продовжили б спілкування без прийняття пропозиції обміну фото; 2 % респондентів висловили готовність обмінятися оголеними фото.

(в) Учні 7-8 класів було запропоновано до аналізу таку ситуацію: "Уяви, що ти під час літнього відпочинку на пляжі зробив/-ла кілька дуже гарних селфі, майже без одягу, на фоні чудового краєвиду. Чи запостиш ти таку фотографію в тимчасове сторіс у своєму акаунті?" і вибрати один із запропонованих варіантів поведінки, або запропонувати власний. Отже, 56 % респондентів вказали, що не розміщували б фото, оскільки з інтернету нічого не зникає; 16 % респондентів готові розмістити фото, створивши налаштування "тільки для друзів" та 14 % акцентують, що сторіс зникає за добу; 11 % готові вислати фото в особисті повідомлення друзям.

Дискусія і висновки

Таким чином, можемо узагальнити результати цього етапу дослідження. Підтверджено тенденцію зростання онлайн-часу дітей із віком, учні 6–8 класів (діти віком 11–14 років) проводять 3 год і більше годин на день в інтернеті. Не спостерігається суттєвої відмінності у часі проведення в інтернеті між дітьми різної статі та дітьми, які проживають у містах і селах.

Інтернет діти використовують переважно для: спілкування з друзями, знайомими в соціальних мережах чи приватних чатах; дистанційного навчання і підготовки домашніх завдань. Майже чверть респондентів використовують інтернет для пошуку нових друзів та знайомств і майже половина респондентів – для онлайн-ігор. Обидва види діяльності підвищують можливість користувача зіштовхнутися з ризиками інтернету. При цьому, ризик зустрічі дитини з невідповідним контентом в інтернеті або ж пропозиції до спілкування інтимного характеру найменше турбує респондентів обох вікових груп. Учні 5-6 класів більше схильні не допускати потенційних ризиків використання інтернету – 32 % респондентів проти 22 % респондентів 7-8 класу.

Переважаюча більшість учнів висловлюють розуміння того, що кожен може стати жертвою в інтернеті (71 %) та демонструють готовність підтримати таку людину (54 %). Однак 35 % респондентів схильні до звинувачення жертви в нерозважливості її поведінки або ж жартувати із ситуації, що виникла.

Джерелами допомоги у випадку небезпечної ситуації виступають батьки і правоохоронні органи (поліція та кіберполіція). Менше 40 % учнів сприймають педагогів чи соціально-психологічну службу школи як суб'єктів допомоги в небезпечній ситуації в інтернеті.

Оцінювання безпечності дітьми інтернету середня або вища середнього – 5–8 балів з 10-ти. Більшість дітей (63 %) знають своїх друзів у соціальних мережах особисто. Більше половини респондентів оцінюється власну поведінку, як безпечну, і вказують на володіння знаннями щодо власного захисту в інтернеті. Ключовими джерелами отримання інформації щодо правил безпечної поведінки в інтернеті є батьки або члени родини та тематичні уроки в навчальному закладі. Більше половини учнів 7-8 класів не знайомі з поняттями, що описують різновиди сексуального насильства в інтернеті.

Респонденти схильні вбачати небезпеку передусім в тих подіях, що відбуваються в інтернеті, які пов'язані з налагодженням контактів з незнайомими людьми. Діти рідше зауважують непрямі ризики, такі як розміщення особистих даних чи публікація особистих фото. Тільки кожен четвертий учень вважає небезпечним користування соціальними мережами до досягнення рекомендованого розробниками віку.

Менше половини респондентів обмежують доступ до власної сторінки в соціальних мережах. Спостерігається обмеженість знань щодо способів захисту в ризикованих ситуаціях в інтернеті. Основною захисною дією респонденти вважають блокування небезпечного користувача, що може бути недостатнім у випадку поширення небажаної інформації за межі приватного листування.

Характерними установками дітей щодо поведінки в ситуаціях ризику в інтернеті є уникнення або припинення небезпечного спілкування чи діяльності в інтернеті. Незначна частина учнів (12 %) готові продовжувати небезпечне спілкування чи поведінку, що може призвести до небажаних наслідків, а деякі навіть готові пристати на пропозицію обмінятися своїми фото, відео оголеного тіла (5 %).

У процесі розробки та реалізації профілактичних навчальних програм необхідно враховувати:

- рівень знань учнів та наявні в них компетентності;
- суперечності у сприйнятті дітьми інтернету і його ризиків та оцінювання ними власної компетентності щодо захисту себе від ризиків сексуального насильства в інтернеті;

- невідповідність між суб'єктивним оцінюванням ймовірності ризику зазнати насильства в інтернеті та загальним оцінюванням безпечності інтернету;

- що дії, які вчиняються діти в інтернеті з метою убезпечити себе, значно обмеженіші, ніж рівень їхніх теоретичних знань щодо правил безпеки.

Перспективи дослідження вбачаються у вивченні впливу навчально-профілактичних занять на компетентність дітей з питань безпеки в протидії ризикам сексуального насильства в інтернеті та установок щодо поведінки в ситуаціях ризику. Результати дослідження можуть бути використані під час розробки превентивних програм з онлайн-безпеки для дітей шкільного віку.

Внесок авторів: Ольга Байдарова – концептуалізація, методологія дослідження; Валентина Шкуро – збір емпіричних даних та їх валідація, організація та проведення емпіричного дослідження, аналіз джерел, підготовка огляду літератури.

Список використаних джерел

- Байдарова, О., & Шкуро, В. (2022). *Дослідження ефективності освітньої кампанії з безпеки дітей в цифровому середовищі #stop_sexting*. Звіт. #stop_sexting. <https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/22-1-1.pdf>
- Байдарова, О.О., & Дробот, А.І. (2022). Сексуальне насильство над дітьми в інтернеті як цифровий виклик сучасності. *Вісник Львівського університету імені Гетьманів*, 2, 3–13. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.1>
- Байдарова, О., & Шкуро, В. (2023). Фактори ефективності навчальних програм з підвищення рівня цифрової безпеки учнів. *Вісник Львівського університету імені Гетьманів*, 1, 3–12. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.1>
- Балакірева, О.М. та ін. (2019). *Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді: за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проєкту "Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді"*. ЮНІСЕФ, ГО "Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка".
- Відділення психології, вікової фізіології та дефектології, НАПН України (2021). *Збірник матеріалів методологічного семінару НАПН України "Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів"*. Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/726024/>
- Куковинець, Д.О. (2021). Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства в інтернеті в умовах пандемії COVID-19: до питання домагання дитини для сексуальних цілей. *Питання боротьби зі злочинністю*, 1(42), 74–83. <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2021-42-74>

Полек, Т., Саніна, Т., & Соболь, Ю. (2022). Вплив пандемії COVID-19 на щоденні практики дитинства. https://drive.google.com/file/d/1x0X9zoEfvWEU2L0oRYVHqU2-05y6PC_Y/view

Петренко, С.І. (2020). Аналіз проблеми безпечної роботи учнів початкових класів у мережі "Інтернет". *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія". Педагогічні науки*, 1(19), 85–92. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-1-19-9>

Черних, О.О. (2014). Напрями дослідження проблеми формування безпечної поведінки дітей в Інтернеті в науковій літературі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 5(1), 178–186.

Черних, О.О. (2016). Компетентнісний підхід у формуванні безпечної поведінки підлітків в Інтернеті. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 6, 117–125.

Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів в середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків. (2021). Лист № 1/9-128 від 10.03.2021 р.).

Юрченко, О.Ю. (2013). Проблеми безпеки дітей в соціальних мережах та інтернеті (вікімологічний аспект). *Порівняльно-аналітичне право: електрон. фахове наукове видання*, № 3-1, 336–338. <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Yurchenko.pdf>

Anderson, E., Steen, E., & Stavropoulos, V. (2017). Internet use and Problematic Internet Use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 430–454. <http://dx.doi.org/10.1080/02673843.2016.1227716>

Proinsight Lab. (2020). *Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні*. Звіт. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Zvit-Seksualne-nasyistvo-nad-ditmy-ta-seksualna-ekspluatatsiya-ditej-v-Interneti-v-Ukrayini.pdf>

UNESDOC. (2019). *Child online safety: minimizing the risk of violence, abuse and exploitation online*. Broadband Commission for Sustainable Development, International Telecommunication Union, UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374365.locale=en>

UNICEF. (2023). *Protecting children online*. <https://www.unicef.org/protection/violence-against-children-online>

References

Anderson, E., Steen, E., & Stavropoulos, V. (2017). Internet use and Problematic Internet Use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 430–454. <http://dx.doi.org/10.1080/02673843.2016.1227716>

Baidarova, O., & Shkuro, V. (2022). *Study of the effectiveness of the educational campaign on the safety of children in the digital environment #stop_sexting*. Report. #stop_sexting [in Ukrainian]. <https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/22-1-1.pdf>

Baidarova, O.O., & Drobot, A.I. (2022). Online child sexual abuse as the digital challenge nowadays. *Humanitas*, 2, 3–13 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.1>

Baidarova, O., & Shkuro, V. (2023). Factors of the effectiveness of educational programs for improving the level of digital security of pupils. *Humanitas*, 1, 3–12 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.1>

Balakireva, O.M. et al. (2019). *Social conditionality and health indicators of adolescents and young people: according to the results of a sociological study within the international project "Health and behavioral orientations of student youth"*. UNICEF, GO "Ukrainian institute for social research after Oleksandr Yaremenko" [in Ukrainian].

Chernykh, O.O. (2014). Research Directions on the Issue of Children safer Behavior Online in the Scientific Literature. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical sciences*, 5(1), 178–186 [in Ukrainian].

Chernykh, O.O. (2016). Competency-based approach in forming safe internet behavior among adolescents. *Journal of Luhansk Taras Shevchenko National*, 6, 117–125 [in Ukrainian].

Department of Psychology, Age Physiology and Defectology, National Academy of Sciences of Ukraine. (2021). *Collection of materials of the methodological seminar of National Academy of Sciences of Ukraine "Actual problems of psychological counteraction to negative informational influences on the personality in the conditions of modern challenges"*. Pedagogical opinion [in Ukrainian]. <https://lib.iitta.gov.ua/726024/>

Kukovynets, D.O. (2021). Protecting children from sexual exploitation and sexual violence on the Internet in the context of the COVID-19 pandemic: to the issue of solicitation of child for sexual purposes. *Issues of Crime Prevention*, 1(42), 74–83 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2021-42-74>

Petrenko, S.I. (2020). The analysis of the problem of safe work on the internet for primary schoolchildren. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series. "Pedagogy and Psychology"*. *Pedagogical sciences*, 1(19), 85–92 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-1-19-9>

Polek, T., Sanina, T., & Sobol, Yu. (2022). The Effects of COVID-19 Pandemic on Children's Everyday Practices in Ukraine [in Ukrainian].

Proinsight Lab. (2020). *Sexual abuse of children and sexual exploitation of children on the Internet in Ukraine*. Report. [in Ukrainian]. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Zvit-Seksualne-nasyistvo-nad-ditmy-ta-seksualna-ekspluatatsiya-ditej-v-Interneti-v-Ukrayini.pdf>

Regarding the need to carry out additional preventive measures among children and raise awareness of parents. (2021). Ministry of Education and Science of Ukraine (letter from 10.03.2021 p. №1/9-128) [in Ukrainian].

UNESDOC. (2019). *Child online safety: minimizing the risk of violence, abuse and exploitation online* Broadband Commission for Sustainable Development, International Telecommunication Union, UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374365.locale=en>

UNICEF. (2023). *Protecting children online*. <https://www.unicef.org/protection/violence-against-children-online>

Yurchenko, O. Yu. (2013). Child safety problems in social networks and internet (victimological aspect). *Comparative and analytical law: electronic professional science edition*, № 3-1, 336–338 [in Ukrainian]. <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Yurchenko.pdf>

Отримано редакцією журналу / Received: 04.10.23

Прорецензовано / Revised: 19.11.23

Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Olha BAIDAROVA, PhD (Psychol.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-2332-1769
e-mail: baidarovao@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Valentyna SHKURO, PhD (Psychol.), Assist.
ORCID ID: 0000-0001-5893-1260
e-mail: valentynashkuro@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COMPETENCE OF CHILDREN IN INTERNET SAFETY TO COUNTER RISKS OF SEXUAL VIOLENCE

Background. *The article presents the results of the second stage of research on the effectiveness of the educational campaign #stop_sexting concerning child safety in the digital environment. The research aims to explore the activities of 5th to 8th-grade pupils in the digital environment, their basic knowledge of security, including awareness of online communication risks, as well as their attitudes toward internet safety and behavior in risky situations. The primary research method used was a questionnaire, with results analyzed using descriptive statistical methods.*

Methods. *The research findings highlight the inconsistencies in children's perceptions of the internet and safety within the online sphere, along with their self-assessed competency in this domain. The trend of increasing online engagement with age has been confirmed, and the primary activities of children on the internet elevate the potential for encountering risks, which they tend to underestimate. Only 11 % of the surveyed children do not have profiles on social media. Despite the fact that the majority of children express an understanding that anyone can become a victim on the internet, they generally perceive the internet as a safe environment.*

Results. *The risk of encountering inappropriate content online or receiving proposals for intimate communication is of least concern to them. More than half of the respondents assess their own behavior as safe and assert that they possess knowledge on how to protect themselves on the internet. Simultaneously, an equal proportion of 7th to 8th-grade pupils are unfamiliar with concepts describing various forms of sexual violence on the internet. Children also underestimate the risks associated with age-based registration limits on social media, open access to personal profiles, sharing personal information, or posting personal photos, tending to perceive danger primarily in events related to establishing contacts with strangers on the internet.*

Conclusions. *The research has demonstrated the limited knowledge of protective measures in risky internet situations and the lack of experience in utilizing a broader range of protective actions, aside from blocking dangerous users. Key sources of information regarding safe internet behavior include parents or family members and thematic lessons within educational institutions. Parents and law enforcement agencies (police and cyber police) serve as sources of assistance in case of hazardous online situations. However, less than 40 % of the respondents perceive educators or the school's social-psychological service as entities capable of providing assistance in internet-related dangerous situations. The research finding can be valuable in developing preventive programs focused on online safety for school-age children.*

Keywords: *children, child protection, internet, competence, prevention, child sexual violence on the internet, digital security.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.